

Leggevo nei giorni scorsi il lamento di un giovane con titolo
"La decadenza della cultura arbèresh".
Era lo scrivere erudito di un rampollo nostrano che a me pare si trovi
a subire
a vivere nell'onda del piagnisteo massmediatico.
No, ci vuole grinta e tenacia contro il radicato "1984".
Ricominciare come il povero Diogene.

Paolo Borgia

Kompleksitet Prishja e vetës

Tërbimi që zien tek ajri rreth nesh, rrjedhim i karakterit të copëtuam dhe rrëmbimthi në ndërrim të shoqërisë pas-moderne, ë' shkaktuar nga një fuqi keqane: kompleksiteti, që ngë mënd të ndëlgonet vetëm si ngatërrimë por si ekzistencë e fshehur e njëi bote imagjinare paralele ndaj realitetit mbi të cilin pasqyron magarinë e saj.

Si një virus, ashtu thonë, ka fëlliqur çdo mjedis të ekzistencës, tue prodhuar ndërrime, dalja fundore e të cilëvet ngë ë' e përfytyreshme dhe e sigurt dhe për të cilën ngë kemi ngjera më sot ndonjë kundërhelm. Murtajë e vërtetë, ka fëlliqur: vetat, pa ndonjë farë përvojë të mëparshme, shtetet, të xhehur nga një kulturë e bashkëpranuame dhe të shtrënguar në një ndërmjetësi të vazhdueshme në mes realitetesh të ndryshuame, bota, tek ekuilibri shumë i paqëndrueshëm ndër lokalizëm dhe universalizëm. Pajisjet kulturore, me të cilat ka klënë pajisur ngjera më sot njeriu, ngë janë më të mjaftueshme, në gjëndje të bëjnë ballë sfidavet dhe për të stisur fshatin global të së ardhmes.

Ky filis i helmtë i ra botës së kulturës që ë' magjepsur nga gjerësia e pluralizmit por ngë arrën t'e bashkojë me pyetjen përkatësie universale, e pazonja, si ë', të shprehë ndonjë farë vetëkritikë, për të kërkuar të bashkëlidhet me të ndryshmet të "vërteta" të pranishme te tregu i mendimit. Jermia fuqie e çetavet politike, satrapë të rinj, pajisi kompleksitetit lëngun kulture, tue prodhuar në jo paralizën e institucionavet, sigurisht një rënie operative te prodhimi i "së mirës së përbashkët", të ndiejtur te një pjesë e madhe të pianetit, të tmeruam dhe të pambrojtur.

Te qëronjet e shkuame, njeriu ka marrë parasysh dhe ndërtuar njëjtësinë e tij tue e lidhur përherë me një seri faktorësh: familje, institucione, vende gjeografike, kulturë e prejardhjes, vlera e besimevet dhe zakone. T'e bëje një njëjtësi ish një udhë nga një etapë në njetër, ku ish mjedisi njerëzor rrethues që caktojë pëmbajtjet dhe përvojat hap pas hapi; gjithë kjo dashurohej o urrehej por kurrë mënd të mos mirrej parasysh. Nanë, transformimi i shpejtë shkenco-teknologjik e shoqero-politik gjinon një paqëndrueshmëri të pandërprerë, të pandalshme te proceset kulturore që dërmojnë proceset formuese e njëjtësivet vetjake. "Në vetmi" pa përkrahje dhe pa siguri individi duhet «të llojasë, të mejtojë, të planifikojë, të harmonizojë, të kontratojë, të vendosë, të hajë fjalën (të staksë) – të nisë pameta nga fillimi: këto janë urdhëroret e "lirisë së rrezikshme" në të cilët përpiqet jeta me përparimin e të klënit modern», te krahasimi i vazhdueshëm ndër njëjtësi që ka të ndërtohet dhe tjetërsitë, majdena për atë që i përket hulumtimit për të vërtetën, qoftë të brëndëshme qoftë për ndërtimin bashkëlidhore. Rritja e dialektikës e vërtetë – dyshim, tue bërë ballë procesevet të ndërveprimeve shoqërore, shton vështirësitë o edhe ndalon t'u përbërit të lidhjes njëjtësi – tjetërsi.

Ashtu duket lënësi e pahjeshme, sot, të mendohen fjalë që anojnë për të marrë vesh, për të ribashkuar, si 'vëllazëri', sepse 'të voglat' vëllazëri historike – si përkatësi arbëreshe – nanimë ngë duken më ruajtëse nga 'të tjerët' – të ndryshmit të afërm të rinj – ndërsa veprimet politike që i duheshin për të dhënë një ndëlgim fjalës qytetarësi ndoshta kish t'ishën pranuar edhe nga luzmat që ndihen të kundërta për të përbërë një

‘përkatësi organike’ kaq e gjerë: një e disiplinuar bashkëkombësi planetare. Por është njëjtësisht (paraç) e vërtetë se zgledhet e mëparshme bishore historike nanë bëjnë dre për kthimin në fushë të vet, ashtu si shkon përpara te brezat e rinj pyetja ekzistenciale nëse të mos jetë mungesa e njëi të rrenjosur njëjtësi – fuqi vetjake – gjithë kulturore burimi i brëndshëm që shkakton rënie të ngjashme.

Duhet marrë parasysh vetë-pohimet e pasosme nga ana e të ndryshmit grupe etnogluesorë si ushtrim kulturor i projektuar për të përvijuar karakteristikat e njeriut modern thërritur për të rruar dhe për të administruar kompleksitetin; duhet vatur mbatanë, tue plotësuar triadën e lirisë dhe të barazisë me të harruamen vëllazëri. Na do të rindërtojmë bashkësinë, t’ë bëjmë më mirëdashëse, pa pasur dre për të mëndshmit konflikte të brëndshëm. Ndërveprimi, edhe konfliktual, «është një karakteristikë e përjetshme e jetës shoqërore, një [nga të sajatë] pjesë përbërëse klënësore», vend fisiologjik në të cilin njeriu mënd të bëjë të shpiket veta (të spikatë vetën), individ i zoti të bashkërenditë, të ndërlihdë të ndryshmet presione në të cilat ai ndodhet të rrojë: arena nga e cila ngë jiket por te brëndësia e së cilës bëhet përvoja e vuajtjes së përbashkët, ndahen dre dhe tmere. Me një fjalë, «dilema e sotme duket e qartë: ‘të lafoset o të vdiset’»._____10.13

Complessità

La spoliazione della persona

L’inquietitudine che serpeggia nell’aria intorno a noi, frutto del carattere frammentario e in cambiamento frenetico della società post-moderna, è causata da una forza malefica: la complessità, che non può esser intesa solo come complicazione ma come esistenza nascosta ai più di un mondo immaginario parallelo alla realtà sulla quale riflette il suo meleficio.

Come un virus, così dicono, ha contaminato ogni ambito dell’esistenza, producendo cambiamenti, il cui esito finale è inimmaginabile ed incerto e di cui non si possiede al momento alcun antidoto. Vera e propria peste, ha contaminato: le persone, prive di una qualche precedente esperienza, gli stati, privati di una cultura condivisa e costretti ad una continua mediazione tra diversificate realtà, il mondo, nell’equilibrio fortemente instabile tra localismo e universalismo. Gli attrezzi culturali, di cui è stato dotato fino ad oggi l’uomo, non sono più sufficienti, adatti ad affrontare le nuove sfide e a costruire il villaggio globale del futuro.

Questo germe ha colpito il mondo della cultura che è ammalato dalla ampiezza del pluralismo ma non riesce a coniugarlo con l’istanza di appartenenza universale, incapace, come è, di formulare una qualche propria autocritica, per cercare di relazionarsi con le diverse “verità” presenti nel mercato del pensiero. Il delirio di potenza dei ceti politici, nuovi satrapi, ha fornito il brodo di coltura alla complessità, producendo se non la paralisi delle istituzioni, certo un rallentamento operativo nella

produzione di 'bene comune' avvertito in molta parte del pianeta, sgomento e inerme.

Nel passato, l'uomo ha considerato e costruito la sua identità sempre legandola ad una serie di stabili fattori: famiglia, istituzioni, luoghi geografici, cultura di origine, valori delle credenze e costumi. Farsi una identità era un cammino fatto a tappe, dove era l'ambiente umano circostante a fissare i contenuti e le esperienze passo dopo passo; tutto ciò si amava o si odiava ma mai si sarebbe potuto ignorare. Ora, la rapida trasformazione della realtà scientifico-tecnologica e socio-politica genera una mutevolezza ininterrotta, irrefrenabile nei processi culturali che sgretolano i processi formativi delle identità personali. "In solitudine" senza sostegni e sicurezze l'individuo deve «riflettere, pensare, pianificare, armonizzare, contrattare, determinare, ritrattare – e ricominciare da capo: questi sono gli imperativi della "libertà rischiosa" in cui si imbatte la vita con l'avanzata della modernità», nel confronto continuo tra identità da costruire e le alterità, specie per quel che concerne la investigazione sulla verità, interiore o di costruzione relazionale che sia. La crescita della dialettica verità – dubbio, investendo i processi di interazione sociale, aumenta le difficoltà o ferma addirittura il costituirsi del rapporto identità – alterità.

Così sembra indecente follia, oggi, pensare a parole tese a convenire, a riunire, come 'fratellanza', perché le 'piccole' fratellanze storiche – come l'appartenenza arbrescia – ormai non appaiono più protettive dagli 'altera' – i diversi contigui novelli – mentre le azioni politiche che occorrerebbero per dare un senso alla parola cittadinanza forse dovrebbero essere accettate anche dai molti che si sentono ostili a costituire una così vasta 'appartenenza organica': una disciplinata connazionalità planetaria. Ma è parimenti vero che le precedenti soluzioni belluine storiche fanno ora paura per le ricadute in campo proprio, così come si fa largo nelle nuove generazioni l'interrogativo esistenziale se non sia la mancanza di una radicata identità – forza personale – tutta culturale la scaturigine interiore che decreta analoga decadenza.

Occorre considerare le infinite auto-affermazioni da parte dei vari gruppi etno-linguistici come esercizio culturale proiettato a delineare le caratteristiche dell'uomo moderno chiamato a vivere e a gestire la complessità; andare oltre, completando la triade della libertà e dell'eguaglianza con la disattesa fratellanza. Dobbiamo ricostruire la comunità, renderla umana, senza avere paura dei possibili conflitti interni. L'interazione, anche conflittuale, «è una caratteristica perenne della vita sociale, una [sua] componente essenziale», fisiologico luogo in cui l'uomo può far emergere la persona, individuo capace di coordinare, di coniugare le diverse pressioni che vengono dal contesto relazionale in cui si trova a vivere: l'arena da cui non si scappa ma al cui interno si fa l'esperienza della sofferenza comune, si condividono paure e atrocità. Insomma, «il dilemma attuale sembra chiaro: 'dialogare o perire'»._____10.13

Paolo Borgia